

Emberi lenyomatok

Kánya Emőke

PTE-MK

Festő szak, V. évfolyam

Témavezető: Nemes Csaba, adjunktus

Az alkotási folyamat során feszülnek az ellentétek. Az egyik oldal az emocionális szint, kötődés a témához, a másik oldal a technika, a képi felépítés. A szerelem, amely a látványhoz köt és a képi logika, amelyet folyamatosan kontrollálni, igazítani, átalakítani kell. Inspirál, demotivál és felhaborít az, ami körülvesz minden egyes nap. Témám az, ami a legnagyobb konfliktust okozza bennem: az emberek, s minden, amit maguk mögött hagynak, felépítenek és lerombolnak. Jómagam nem érthetem meg teljességgel a többi embert, s motiváltságukat, önmagunkba, önmagamba zárva egy fajta korképet és annak kérdéseit igyekszem feszegetni, kibontani, azt ami körülvesz, aminek része vagyok, s amelyben egyedül állok. Megszokott hétköznapiaság, közeli és mégis hideg, idegen.

Két pólus: Egyén és a világ. Elválaszthatatlan ellentétek, amelyek folyamatosan meghasonlanak egymással. A tudatos egyén, emberi mivoltából fakadóan igényeket támaszt a világgal szemben. Kényelmet, biztonságot akar. Áttekinthetőnek szeretné azt tudni, kiegyezni kíván, kompromisszumot kötne vele. Nem akar szembe nézni a mulandósággal, azzal, hogy talán véletlenek sorozata alakítja életét, s tagadná magát a halált is. Modern világunkban a halál tabutémává vált. Az emberek küzdenek az elmúlással, egymással, minden eszközüket felhasználják, arra, hogy elvakítsák magukat. Fogkörömmel harcolnak fiatalságukért s hajlandók mindent feláldozni, hogy ne keljen szembenézniük a tényekkel, az elmúlással, holott az élet szerves része, szükségszerű befejezése, minden alkotás, haladás legfőbb serkentője. A rideg valóság pedig hogyan másképp válaszolhatna az emberi óhajokra, kérésekre, s hisztérikus tombolásaira, mint félelmetes csönddel. A világot nem érdekli az ember. Hidegen s némán tekint ránk a való. A félelmek élnek, s a használatuk, céltalanságuk kacéran mosolyog. Ezek a mondatok vonatkoznak a hétköznapi apró lépéseire is. Ha egyszer felismertük az emberi lét abszurditását, látjuk s éljük azt, többé nem élhetjük úgy mindennapjainkat, ahogy a „boldog tudatlanság” állapotában tettük. Újra és újra ismétlődnek a szavak: képtelen, lehetetlen, esztelen, értelmetlen.

Téma szempontjából, magától adódott a választás. Tulajdonképpen nem is volt választásom, ahogy fentebb említettem, ez ellenállhatatlan vonzalom és a legegyszerűbb része az alkotás folyamatának. Személy szerint úgy érzem, csak olyan dolgokról beszélhetek, festhetek, amit igaznak vélek, tartok. S az foglalkoztat igazán, amit nem értek és nem ismerek. Mindig is lenyűgöztek az emberek: együtt vannak s mégis oly távol egymástól. A buszállomáson, amely nem egy hely, a rohanó tömeg, amely soha nem alkot állandót, mégis egységbe mozognak individuumként, nem néznek egymás szemébe, csak ők vannak s céljaik. Annyi különböző szín, kor, arc nélkül együtt formálódik. Nem áll szándékomban ítéletet mondani az emberekről. Hogyan is mondhatnék ítéletet, ha sokszor magam is ambivalens mód látom őket. Az emberi természet kicsinyességét, s annak mocskos szépségét egyszerre. A hétköznapiok fullasztó szürkeségét, banális mozgalmasságát kiemelni, szétszedni, a mikénteket megvizsgálva újra összerakni, csak ezt tehetem, hogy közelebb kerüljek a megértéshez. A montázs-elv fogalmának feltárása, kutatása közben bukkantam rá Kandiszkiy szavaira, érzelmesen tálalva a szavai találtak rám, amelyek pontosan megfogalmazzák a képeim emocionális motivációit: „Az emberek legegyszerűbb mozgása is, ha nem ismerjük annak gyakorlati célját, önmagában valami fontos sejtelmes, ünnepélyes mozgás hatását kelti. Úgy hat, mint a tiszta hang, és olyan drámai és megejtő, hogy mozdulatlanul állunk előtte, mint egy látomás előtt, mígnem hirtelen meg nem ismerjük a mozgás okát, és a varázslat eltűnik. „

Saját munkásságom során elsőrendű célom érzékeny egyensúlyt teremteni ezek között a szétfeszülő elemek között. A formák és tónusok ritmusával játszani. Az éles és amorf formák szimbiózisát megteremteni. Durva „beragasztás” és lazúros rétegek egymáshoz

viszonyítani. Foltok áramlása és mozgása a statikussággal szemben. Instabilitás és stabilitás. Fakó, elhasznátlóság. Mélység és sík. Zártság a nyitottságban. Nyíltság a zártság élményében. Véresen komoly játék. Komolyan örült szándék ritmussá formálni a felületet. A teljes kép, az élet, a nagy törvények érvényesek az átlagosra is. Az összkép törvényei érvényesek az apró kidolgozásokra is. Számomra a művészet, az élet, és az emberek egy s ugyanazzal a jelentéssel bírnak. Szétválaszthatatlan ellentétekre épülnek, igyekeztem munkám- s bármibe bele kezdek nemcsak tematikailag, de képileg is ellentmondásokra építeni. Ahogy a festézetem áthatja a paradoxon iránti imádatom, úgy választottam ki eszközeimet is. Szeretnék elfogultság nélkül vizsgálgódní, anélkül, hogy magam konstruált konklúziók súlya alatt feszengene a munkám. Nem hiszek az objektivitásban, hiszen emberek vagyunk, lehetetlen vállalkozás számunkra, de hiszem az abszurdot. „Ha Sztavrogin hisz, nem hiszi, hogy hisz. Ha nem hisz, nem hiszi, hogy nem hisz.”

A sorozat három darabból áll, elsősorban a célom ezzel az volt, hogy együtt fejlesztve azokat egy egységet alkosson és mégis mind a három képen más képi megoldással éljek. A formátum kiválasztása során elsődleges szempont volt a hosszúkás méret, amelyet a legalkalmasabbnak véltem a tömeg folyamának, a véget nem érő mozgás, zsúfoltság ábrázolására. Három egymástól eltérő belső logikát építettem fel, majd egymásra vetítettem, kevertem őket. Mindegyik darabon eltérő rétegek dominálnak. Ahogyan a formai választásnál, úgy a képi megfogalmazásnál is, az egységbe tartozó rétegeket, különböző módon kezelve elszakítottam egymástól. A nyersanyagok különálló képkomponenseit összeszerelve, esetlegességüket gondolati szinten tematizáltam. Az első egységet, a várost, az utcát, a statikust, súlyos foltokkal fogalmaztam meg. Balról jobbra ugyan abban a tónusban megjelenik a kék, a zöld és a lila árnyalata. Hangulatában egy eső utáni párás várost vizualizáltam, s annak utólagos élménye adta színeim alapját. A második képi egységet a tömeg alkotja, amely a festői foltok ellenpólusaként bizonytalan, laza vonalakkal felépített figurákból áll. A végleges kompozíciót egy hónapos vázlatolás előzte meg, a figurákat külön válogatva, krokikból, fényképekből, mozgástanulmányokból montázsoltam össze. A város utcáival, falaival ellentétben a tömeg egy állandóan változó efemer jelenség, szinte megfoghatatlan, amelyet a kroki vázaltszerűségével, látszólagos gyorsaságával igyekeztem megfogni. Jobbról baloldalra haladva folyamatosan elhagyva a részletek kidolgozottságát csöndesítem el a vibrálását és erősítettem meg az emberek között pattogó ritmust. A harmadik réteget az éles vonalak adják, amely fundamentuma a kompozíciónak. A fentebb említett rétegek ellenébe, a durván, mint színében, mint megfogalmazásában belevájt vonalak. Színében a neon-reklámok adtak inspirációt, amelyek szebben és fényesebben ragyognak az emberi létnél, túlharsognak mindent. A vonalak sem a teret nem követik, sem az embereket nem tisztelik, hol áthatol rajtuk, hol beleolvad a tömegbe. Itt jelenik meg a zártság élménye a nyitottságban. Az amorf formát alkotó tömeg korlátja, határa. „Ablak” ugyan annak a képnek egy másfajta szemléletére, értelmezésére. A képi elemeket szétválasztva, elvágva különböző térbe helyezem, új kontextussal ruházva fel azokat.

Szeretném kizökkenteni a nézőt, éppen csak kilökní a hagyományos gondolkodás keretei közül, hogy gondolatokat indítson el, asszociációkat és kérdések sorát vesse fel. „Kedvenc gondom a montázs” írja Godard, ahogy nekem is. Olyan alkotás, fogalomteremtés, amely során a megismerés és az ellentmondás egységet képez, s elválaszthatatlan a paradoxontól. A hatás, darabok a nézőben, emocionális szinten összegződnek. A mű hatásában érvényesül, s nem a jelentés megfejtésében. Minden rész a teljes egészet hordozza

homályosan. A montázs megfosztja valahol elemeit jelentésüktől, egy egész más értelmezés számára.

A köztudatban a kollázs és a montázs között nem tesznek számottevő különbséget. Sokszor összetévesztik, félreértelmezik. Az a téves nézet él, amely szerint a montázs a kollázs megfelelője a festészetben. Mind a két esetben valóban jellemző a vágás és a ragasztás, de ez messze nem ilyen egyszerű, a technika nem fundamentumuk. A montázs elv az alkotói szándékban leledzik. A képzőművészetben elismert és gyökeret vert a kollázs, amely az anyag problémájával foglalkozik, míg a montázs csak a filmben, a zenében és az irodalomban vált technikává. Forgács Éva az elismert filmrendező és teorikus Szergej Mihajlovics Eisenstein elméletét emeli be a montázs-elv „definíciójának” meghatározásakor. „ $1+1=3$ ”, két különböző képi elem önmagában saját magát jelenti, azonban együtt egy harmadik jelentéssel ruházódnak fel, amely a befogadóban születik meg. Eisenstein montázsról kifejtett gondolatait még a filmes szakmában is véget nem érő vita veszi körbe. Erdélyi Miklós a műfaji esetlegességgént beszél a montázsról, kiaknázatlan lehetőséggént értelmezi azt. Nem jelek halmazaként kell tekintenünk a képi elemekre, amelyeket meg kell fejtenünk. Olyan alkotási folyamat, amely során az alkotók ellentmondásokra és az ember ösztöneiből fakadó asszociációs képességre épít. A hatás, a megoldás emocionális szinten történik. Pontosan ezért nem válhatott műfajjá a festészetben, annak határán jár. Ez a szerkesztési elv megfosztja elemeit ismert keretei közül, annak jelentésétől, felbontja a harmóniát és új fogalmat, tartalmat teremt. A fent említett állítások legtöbb esetben igazak a Foto montázsokra, hiszen azok is párhuzamosan vetítenek egymástól erősen eltérő képi elemeket, a film szerkesztéséhez hasonlóan. Én viszont azt kutatom, hogy milyen lehetőségei és határai vannak a festői eszközökkel élő montázs-elvnek.

Ahogy Erdélyi Miklós fogalmazta: „A montázs rendelkezzen a rémület gyorsaságával, mintha az utolsó számbavétel lenne, a fölismerő tudat kapkodása véglegesen meghatározható egybevetés. A szétدارabolt valóság legyen ráilleszthető az asszociáció rekeszes futószalagjára, illeszthetősége folytán alapos, közvetlenül ható, és nemcsak foltokban tapadó hasonlatosság. A pszichikum természetét kövesse, ne az eseményekét. Mint a gondolat zaklatottsága merengésbe torkollhat, lassúság alatt föltorlódhat a türelmetlenség, nosztalgia alatt a lázadás, sanyarúság alatt az arrogáns jókedv. Ismétlődéssel megjelenhet az akarat sorsa, felkapaszkodása és visszahanyatlásai, az akarat szerencséje, a vadonatúj, teljesen különvált ötlet belépése, fokozatos önmagára találása, diadala, majd a diadal kiürülése és üres vázként való visszahullása a régen elhanyagoltig - így annak felfrissült fonákja érvényesülhet. Remény és kétségbeesés összes évszakai mindenféle keveredésben ábrázolhatják, kifejezhetik, tudatosíthatják, létrehozhatják a lényegien emberit, az események zavarából kiemelve, félreérthetetlenül bátorítóan vagy vágyakozóan az elemek fölismert jelentése szerint. A montázs elkerülheti a közlés fogalmi elszegényítését, a kiürült jelek kényszerű használatát. Általa mindig választható a csak oda vonatkozó, a dúsan egyszeri, a nem meghatározható, de nem is helyettesíthető. Módja van a végtelenségig finomítható, tapintatos eszközeivel a jelenségekhez egészen közel férkőzni, a legintimebb kapcsolatot létesíteni a közösséggel, és olyan közelségből hatni, mint az önvizsgálat, a folytonosan felelősségre vont világnézet, a nyugtalanzkodó erkölcsi ítélezés; a kibontakozó élő forma által.”

